

<https://helda.helsinki.fi>

Översättning till svenska i Finland

Lassus, Jannika Johanna

Svenska Litteratursällskapet
2017

Lassus , J J 2017 , Översättning till svenska i Finland . i Språk i skola och samhälle .
Svenska Litteratursällskapet , Helsingfors , s. 110-140 . <
<https://www.sls.fi/sv/utgivning/sprak-i-skola-och-samhalle> >

<http://hdl.handle.net/10138/308639>

---

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

JANNIKA LASSUS

ÖVERSÄTTNING TILL SVENSKA I FINLAND

Vi lever i en översatt värld. Titta på juicepaketet, kexförpackningen, manualen till mikrovågsugnen eller din mobiltelefon. Det är knappast modersmålstalare som har skapat alla språkversioner. I stället har översättare anlitats i olika skeden av textproduktionen. Översättaren kan vara en utbildad, professionell facktextöversättare eller en amatöröversättare som tillfälligt fått en ny arbetsuppgift för att hon eller han råkar kunna de språk mellan vilka information ska överföras.

I en rad undersökningar har det visat sig att människor varje dag möter en mängd översättningar: undertexter, skönlitteratur, tidskrifter, facklitteratur m.m.¹ Ungefär en tredjedel av den tid som läggs ner på att läsa texter av något slag används till översatta texter. Dessutom tillkommer alla små vardagliga texter som är översättningar, och som vi knappast reagerar på längre: texten på diskmedlet, texten i e-postprogrammets ikoner, bruksanvisningen till espressokokaren m.m. En person som har ett minoritetsspråk som modersmål – t.ex. en finlandssvensk – möter sannolikt ännu fler översättningar dagligen.

I detta kapitel klargörs villkoren för översättning från finska till svenska i Finland. Inledningsvis ges en översikt över översättning på ett allmänt plan, därefter redogörs för översättning i Finland, i första hand utifrån läget år 2012. Ämnet behandlas ur flera synvinklar: vilken typ av texter översätts, varför, av vem och på vilket sätt?

6.1 Om översättare och översättning

Den svenska som produceras i Finland kan vara allt från finlandssvenska till ett mer eller mindre gott – här finns hela skalan – översättningsspråk.² Det här märker också läsarna. En del ser det som viktigt att använda de finlandssvenska texterna och läser dem gärna, medan andra hellre läser de finska texterna och undviker de översatta finlandssvenska texterna med motiveringen att de är svåra att förstå. Inställningen till översatta texter varierar med andra ord, och detta beror givetvis på att vissa översättningar är mer lyckade än andra.

En stor del av översättningen från finska till svenska i Finland pågår inom ramen för olika myndigheters och offentliga institutioners verksamhet. Med myndighetsverksamhet avses i denna text all offentligt finansierad verksamhet, och med ”myndighet” allt från statliga och kommunala verk till offentligrättsliga institutioner, det som ibland kallas ”det allmänna”.

Tvåspråkiga individer och de som förstår finska bra kan om de vill välja att läsa myndighetsinformation och kommunala texter på finska. Eventuellt läser de först på svenska, men byter sedan till den finska versionen. De gör det dels för att de anser texterna vara bättre och mer lättförståeliga på finska, dels för att vara säkra på att all viktig information ingår och att den är uppdaterad och pålitlig.³ Språklagen stipulerar nämligen att det ska finnas tillräckligt med information på svenska, men precis allt behöver alltså inte återges på svenska. Myndighetsinformation kan i de flesta fall likställas med facktext, och då kan problem med förståelsen också bero på brister i individens kännedom om den rätta terminologin på svenska.⁴ En annan orsak till att finska språkversioner väljs framför de svenska kan vara brister i det tekniska utförandet av den svenskspråkiga webbplatsen.

Finlandssvenska offentliga texter, sådana som har att göra med offentlig maktutövning eller service av olika slag, är vanligen översättningar. Det beror på att det finländska samhället fungerar på majoritetsspråket. Endast i vissa kommuner med svenska som majoritetsspråk⁵ och på Åland skrivs texter som kan anses höra till det allmänna enbart, eller först, på svenska. Alla andra institutionella texter – myndighetstexter – på svenska i Finland kan antas vara översättningar.

Detta var fallet fram till år 2004 då den nya språklagen trädde i kraft. Lagen ålägger myndigheterna i tvåspråkiga kommuner att infor-

mera på både finska och svenska. För att möta lagens krav anställde en del institutioner, myndigheter och kommuner svenskspråkiga informatörer som skulle tillgodose den svenskspråkiga befolkningens informationsbehov. I vissa fall arbetar informatörerna också med översättning, i andra fall arbetar de svenskspråkiga och finskspråkiga informatörerna sida vid sida med var sin text om samma ämne.⁶ En mycket stor del av översättningsverksamheten till svenska i Finland är alltså finansierad av staten.

Eftersom översättning förekommer överallt i samhället måste en avgränsning göras. Kapitlet handlar i första hand om officiella, allmänt tillgängliga texter som tjänar det allmänna, dvs. översättningar som tillkommer som följd av språklagens krav. Översättning inom den privata sektorn upptas endast kort.⁷ Presentationen bygger på tidigare forskning om översättning och finlandssvenska samt på en enkät från år 2012 som riktade sig till översättare från finska till svenska och på intervjuer med några översättare.

6.2 Översättning i praktiken

Trots att svenskspråkiga personer bosatta i Finland ser många svenska texter i sin vardag, är det antagligen inte helt klart för merparten hur texterna blir till. De finlandssvenska översättningarna är synliga, medan översättarna är rätt osynliga.

6.2.1 Vad översätts?

De flesta översättningar mellan finska och svenska är myndighetstexter och andra institutionella texter. Självklart översätts också andra texter i Finland: läroböcker, skönlitteratur, facklitteratur, reklam och olika slags informerande och redogörande texter inom det privata näringslivet. Den offentliga sektorn är dock en viktig arbetsgivare för översättare mellan svenska och finska vilket gör att många översättare med detta språkpar har en fast anställning och tryggad utkomst.

En enkät genomfördes bland översättare år 2012. Den riktades till översättare från finska till svenska och bestod av 50 frågor som besvarades av 138 respondenter. Respondenterna har lång erfarenhet av översättning, över 70 procent har arbetat i tio år eller längre med översättningsrelaterade uppgifter. Enkäten i fråga kallas här

Översättarenkäten, eller endast enkäten, och svaren behandlas i hela kapitlet.⁸

Alla verksamma översättare är inte översättare till utbildningen.⁹ De flesta av respondenterna i Översättarenkäten har studerat mål-språket/målspråken, men mindre än hälften har haft målspråket som huvudämne i sin examen.¹⁰ Av fritextsvaren i enkäten framgår att vägarna till att börja arbeta som översättare är många. En del har bytt bana och andra kompletterar sitt dagliga arbete med frilansöversättning. Ett flertal professionella översättare arbetar inte för myndigheter. De skriver i stället de svenska versionerna av t.ex. ett företags webbplatser, pressmeddelanden och kundbrev.

Av de 138 respondenterna uppger 110 att de är anställda på heltid. Dessa har längre fram i kapitlet delats in i grupper. De som är anställda av en statlig myndighet, kommun, ett kommunalt bolag eller en annan institution som finansieras med offentliga medel utgör gruppen *Offentligt anställda*. En annan grupp är *Företagare*, i vilken de som arbetar i ett eget eller delägt företag i översättningsbranschen ingår, och den tredje gruppen är *Annan heltidsanställd* där övriga heltidsanställda ingår. Efter enkäten intervjuades fyra översättare som hade deltagit i enkäten.

I enkäten uppgav drygt 40 procent av respondenterna att de var anställda av en myndighet eller kommun eller motsvarande offentlig institution, medan 30 procent hade eget företag. En annan enkät som utfördes av Finlands översättar- och tolkförbund, och som riktades till översättare i hela Finland, visade att det bland översättarna var vanligast att vara egenföretagare som arbetade hemma.¹¹ I översättar- och tolkförbundets enkät var engelska det vanligaste käll- och målspråket. Det är alltså i en välordnad situation med ett kontinuerligt flöde av arbetsuppgifter som ett flertal översättare till svenska arbetar, jämfört med dem som arbetar med andra språkpar. En mer heltäckande bild av genrer och aktörer inom textproduktion och översättning till svenska i Finland ges i tabell 6.1.

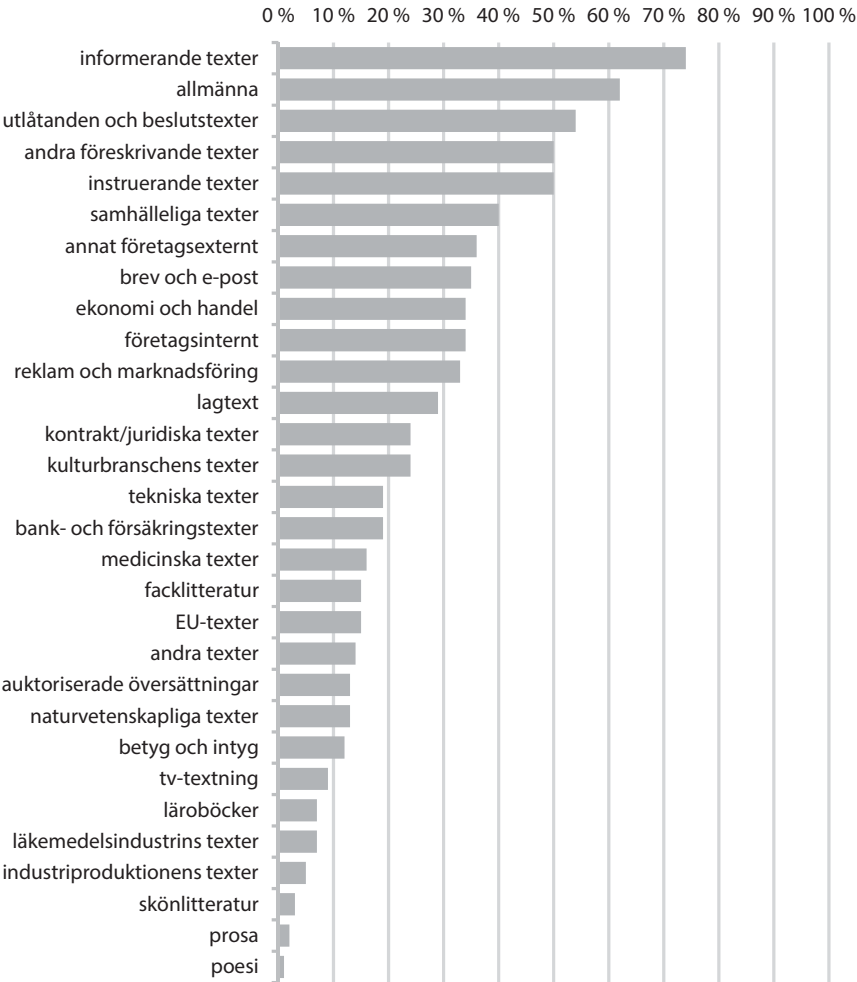
<i>Verklighet</i>	<i>Typ</i>	<i>Syfte</i>	<i>Privat sektor</i>	<i>Offentlig sektor</i>	<i>Översättning</i>
Fiktion	Konstnärligt värde	Att beröra och skapa nytt	skönlitteratur, serier	(finansierar vissa författare)	främst frilansande översättare eller vid sidan av andra arbetsuppgifter, t.ex. redaktörer
	Inte konstnärligt värde	Att roa och sälja	trivallitteratur, skräppost, reklam	–	
Fakta	Konstnärligt värde	Att beröra och skapa nytt	tidningsreportage, essäer, faktaböcker, läroböcker, reklam, webb	(finansierar vissa författare) museikataloger, konsertprogram, teaterprogram	främst frilansande översättare eller vid sidan av andra arbetsuppgifter, t.ex. informatörer och redaktörer
	Inte konstnärligt värde	Att roa och sälja	reklam, webb	viss annonsering och kampanjer	
		Att informera	reklam, webb, journalistik, broschyrer, beskrivningar, manualer, kontrakt m.m.	webbtexter, broschyrer, beskrivningar, rapporter, utredningar m.m.	anställda översättare på heltid eller deltid, vid offentliga institutioner; frilans och externa översättare; informatörer och redaktörer; egenföretagare
		Att instruera	broschyrer, beskrivningar, manualer, kontrakt	broschyrer, beskrivningar, manualer, kontrakt	
		Att föreskriva	kontrakt	lagar, kontrakt	

Tabell 6.1. Översättning i den privata och offentliga sektorn. Fritt anpassat schema efter Englund, Ledin & Svensson (2003 s. 51).

Verkligheten i den första kolumnen kan delas in i fiktion och fakta: är det frågan om fiktiva texter såsom romaner, serier och dikter, eller är det frågan om sakprosa som har att göra med faktiska handlingar och skeenden i samhället? Den andra kolumnen i tabell 6.1 berör frågan om konstnärligt värde. Självklart är det en svår fråga, och alltid går det inte att avgöra om en text har ett konstnärligt värde eller inte. Den tredje kolumnen, syftet med texten, är inte heller alltid entydig. En reklamtext eller ett brev kan ha som syfte att beröra och informera, och samtidigt sälja en produkt. Sådana brev är t.ex.

välgörenhetsorganisationernas utskick till understödjare. När det gäller textproduktion i kolumn fyra och fem är det en viss poäng med att den privata och offentliga sektorn hålls åtskilda från varandra. Villkoren för textproduktionen och översättningarna är helt olika. I den privata sektorn är anställningsförhållandet ofta mindre fast än i den offentliga sektorn, och lönesättningen är en annan. I båda sektorerna kan man hitta personer som översätter i sitt arbete trots att deras primära arbetsuppgift inte alls är översättning.

De fast anställda översättarna i den offentliga sektorn översätter i första hand myndighetstexter av olika slag, allt från lagar till webbsidor. Den gemensamma nämnaren är att det är frågan om icke-

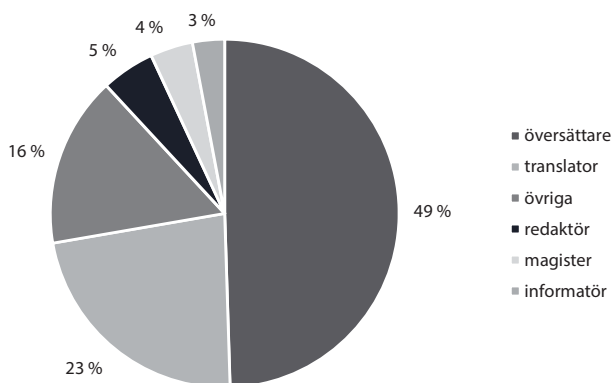
Figur 6.1. Texttyper som översättarna i Översättarenkäten arbetar med.

fiktion, sakprosa, och i vissa fall ren facktext. De lagar som reglerar textproduktionen på finska och svenska gäller i första hand den offentliga sektorn. Översättare av skönlitteratur är sällan fast anställda utan arbetar under eget firmanamn eller för ett företag.

Figur 6.1 åskådliggör vilka typer av texter som översättarna som besvarat enkäten uppger att de översätter. Den vanligaste texttypen är de informerande texterna, medan andra vanliga texttyper är instruerande texter, utlåtanden och beslutstexter, andra föreskrivande texter och så det något vaga ”allmänna texter”. Dessutom förekommer andra texttyper som brev, reklam och marknadsföring och andra företagsinterna och företagsexterna texter. De som besvarat enkäten arbetar minst med översättning av skönlitteratur, dvs. prosa och poesi. Kategorierna som efterfrågades överlappar delvis varandra. De som besvarat enkäten har själva klassificerat texterna de arbetar med som föreskrivande eller instruerande eller som tillhörande ekonomi och handel eller bank- och försäkringstexter. Därför är figuren enbart riktgivande.

6.2.2 Vem arbetar med översättning?

Bland dem som besvarade enkäten uppgav 73 procent att de har en yrkestitel som översättare eller translator. Resten är inte anställda som översättare, utan har en annan yrkesbenämning. Åtta procent är informatörer eller redaktörer och så finns det en stor grupp ”övriga”. Övriga titlar är t.ex. universitetslektor, biolog, it-konsult och ingenjör. Fördelningen mellan olika yrken framgår av figur 6.2.

Figur 6.2. Yrkesbeteckningar i Översättarenkäten (procentuell fördelning).

Det som inte framgår av enkäten är mängden ofrivilliga översättare, dvs. de som inte alls arbetar som översättare och som ändå av sin arbetsgivare ges översättningsuppdrag. Många finlandssvenskar uppger i privata samtal att de får översättningsuppdrag i sitt arbete, trots att de saknar översättarutbildning och egentligen har helt andra arbetsuppgifter. Svenska som modersmål och kunskaper i finska räcker för arbetsgivaren som har behov av en översättning.¹²

Alternativet till översättning är naturligtvis att en text skrivs direkt på svenska. Idealfallet är att en informationsavdelning fungerar på två språk parallellt, dvs. att en finskspråkig och en svenskspråkig informatör arbetar sida vid sida. Detta är sällan möjligt eftersom de svenskspråkiga informatörerna i regel inte är lika många som de finskspråkiga. Texterna översätts därför oftast efterhand som de blir klara på källspråket.

Eftersom översättarna har olika utbildningsbakgrund, och många saknar formell översättarutbildning, tillfrågades respondenterna också om sin säkerhet i fråga om termer, stilistik och grammatik. Det är inte många som säger att de känner sig osäkra. Bland de offentligt anställda uppger några procent av respondenterna att de är osäkra när det gäller grammatik och stilistiska val. Bland företagarna är det också några procent som är osäkra på termer och stilvärden. Bland övriga heltidsanställda finns det ingen som säger sig vara osäker på något som har med språkliga val eller grammatik att göra.

Trots att översättarna anser sig ha goda språkkunskaper vill de ha fortbildning. Över hälften av dem som är anställda av den offentliga sektorn och hälften av företagarna vill ha fortbildning, medan knappt fyrtio procent av de övriga heltidsanställda vill ha det. Samtidigt uppger ungefär lika många av de offentligt anställda som de övriga heltidsanställda att de inte får fortbildning. Företagarna deltar minst i fortbildning eftersom de direkt påverkas av kostnaden för den.

6.2.3 Resurser för översättning

Att den offentliga översättningsverksamheten har stor volym blir tydligt vid Statsrådets translatorsbyrå. Det är en stor översättningsbyrå på myndighetshåll. År 2012 arbetade 25 personer som översättare eller granskare. Tillsammans med externa översättare översatte de år 2011 över 19 000 översättarsidor.¹³ Texterna är i första hand propositioner, förordningar och andra texter som utgår från reger-

ingen. Förutom översättningsarbete ägnas en hel del arbetstid åt att granska översättningarna, i synnerhet propositionerna som juridiskt exakt ska motsvara den finska källtexten. Om varje översättare bidrar i lika hög grad, producerar han eller hon mer än 760 sidor lagtext per år. Det är drygt tre sidor per arbetsdag. Dessutom tillkommer granskningsarbete. Att översätta mer än tre sidor lagtext per dag går inte utan hjälp av både s.k. översättningsminne¹⁴ och externa översättare med den kompetens som behövs.

Tid är en viktig resursfråga: hur mycket tid får översättaren för ett uppdrag? I enkäten tillfrågades respondenterna när uppdragen ska lämnas in, och hur lång tid de själva skulle vilja ha på sig. En dryg tredjedel av respondenterna ska vanligen lämna in uppdraget inom en vecka, men närmare en tredjedel ska också lämna in inom några timmar, samma dag eller nästa dag – det vill säga med en mycket knapp tidsfrist. Det är få av respondenterna som vill ha en så knapp inlämningstid som inom några timmar, samma dag eller nästa dag. De flesta, ungefär 36 procent, vill ha en veckas tid för att göra översättningen, och ungefär 30 procent önskar en eller två veckors tid.

På enkätens påstående ”Jag har tillräckligt med tid för mina arbetsuppgifter” är svaren något olika beroende på anställningsform. Över hälften av alla respondenter anser sig ha tillräckligt med tid för arbetsuppgifterna. Minst tid upplever sig de offentligt anställda ha. Hur lång tid översättningen tar beror naturligtvis på uppdragets art (dvs. textens längd och svårighetsgrad). En proposition tar självklart längre tid att översätta än ett pressmeddelande.

Med andra ord finns det översättare som upplever att de inte har tillräckligt med tid för sina arbetsuppgifter och att de måste lämna ifrån sig texterna snabbare än de själva skulle vilja göra det. Men det finns också en större grupp som ser att det finns tillräckligt med tid, och dessa arbetar i första hand på annat håll än i den offentliga sektorn.

6.3 Översättningsprocessen

När det gäller professionell textproduktion, vare sig det är frågan om att skriva en promemoria eller översätta en utredning, är det viktigt att inse att texterna inte uppstår i ett isolat. Texten kan ha flera författare, och har den endast en författare kan det finnas en grupp människor som läser och kommenterar texten under skrivprocessen eller åtminstone innan texten publiceras eller offentliggörs. Dessutom

har varje text andra texter att förhålla sig till eller föra en dialog med: lagtexter, tidigare utkast, tidigare publikationer m.m. I detta avsnitt diskuteras olika översättningsprocesser närmare.

6.3.1 Vilka texter ska översättas?

Inom den offentliga sektorn och de institutioner som finansieras med allmänna medel är det språklagen som i första hand fastslår vilka texter som måste översättas. Språklagen fastslår att sådant som berör en individs liv, hälsa, säkerhet, egendom och miljö ska översättas.¹⁵ Det är alltså inte fritt fram för myndigheter och organisationer i Finland att bestämma vilka texter som ska översättas och vilka som inte behöver översättas.¹⁶

Allting i alla texter behöver ändå inte översättas. Informationsbehovet kan också tillgodoses genom kortare summeringar, pressmeddelanden eller dylikt. En nedskriven princip för vilka texter som översätts och vilka som enbart summeras är ett effektivt redskap för att planera arbetet, men det är få institutioner som har sådana principer för sin information och sin översättningsverksamhet. Vid institutioner som har verksamhet som är årligen återkommande går det att göra en publiceringskalender för vilka texter som kommer när, vilket underlättar arbetet för alla parter.¹⁷ Internet gör det lättare för institutioner att erbjuda flerspråkig information.

En genomgång av webbsidor för olika statliga verk, högskolor och kommuner i Finland visar att finska, svenska och engelska används i hög utsträckning. Statliga verk informerar alltid åtminstone på finska, svenska och engelska. Yrkehögskolor, högskolor och universitet använder mest finska och engelska: av 41 universitet och högskolor har endast 13 webbinformation på svenska. Av de en- och tvåspråkiga kommuner som undersöktes informerade alla på finska, med undantag för en åländsk kommun. Av kommunerna hade 80 procent information på engelska och 67 procent på svenska.¹⁸ Dessutom informerar kommunerna på andra språk, t.ex. ryska och tyska. Det är alltså vanligare att välja engelska som ett andra språk vid sidan av finskan än att välja svenska, trots att Finland är tvåspråkigt.¹⁹

De privata företagen kan välja språk själva och i dagens värld är det lätt att informera om företaget och produkterna på internet. En del finländska företag har valt att lägga ut information på enbart finska och engelska, medan andra också har med svenskan. När det

gäller produktinformation och varningstexter på förpackningar kan det löna sig att direkt skriva dem på två språk, eftersom lagen kräver det i tvåspråkiga kommuner. Privata företag som sköter myndighetsuppgifter måste också följa språklagen. Därmed utsträcker sig språklagen i viss mån också till den privata sektorn och översättningsverksamheten där. För både den privata och offentliga sektorn gäller att den översatta textens kvalitet kan antas ha en koppling till källtextens kvalitet.

I enkäten tillfrågades översättarna vad de anser om källtexternas kvalitet. Uppfattningarna varierade något. Särskilt översättarna inom den offentliga sektorn, dvs. de som översätter myndighetstexter, ansåg att källtexterna ofta var språkligt dåliga. De ansåg dessutom också att texterna de översätter är av dålig kvalitet som texter. Påståendet att källtexterna är språkligt dåliga höll också drygt 20 procent av företagen med om, men de var mindre kritiska till källtexterna som texter. De andra heltidsanställda var inte lika kritiska till källtexterna. Att den översatta texten blir bättre än källtexten ansåg nästan 40 procent av de anställda inom den offentliga sektorn, närmare 35 procent av företagen och knappt 30 procent av de övriga heltidsanställda. De som besvarade enkäten har en förhållandevis positiv uppfattning om de finska källtexterna, trots att respondenterna uttrycker att det finns ett behov av klarspråksarbete på finska. Sådant arbete finns, men klarspråksidealet har inte fått samma genomslag på finskt håll som på svenskt.²⁰

6.3.2 Från text till text

Översättning kan definieras på olika sätt. Så enkelt som att bara ersätta A med B är det inte. I en idealisk översättningssituation har översättaren tid att ta hänsyn till den kontext där texten är skriven och till den kontext där den översatta texten kommer att läsas, vilka som var de ursprungliga läsarna och vilka som är de nya läsarna, med vilka ord och uttryck man brukar tala om innehållet på målspråket, med vilka strategier för artighet eller informationsföljd som innehållet bäst går fram på målspråket, vilket tilltal eller vilken distans man ska ha – och mycket mera. Översättningsprocessen kan schematiskt tecknas på följande sätt:²¹

1. Organisation A behöver få text₁ på språk₁ översatt till språk₂
2. En privat översättningsbyrå tar emot uppdraget
3. Uppdraget förmedlas till en frilansöversättare
4. Översättaren översätter text₁ på språk₁ till text_{1.2} på språk₂
5. Översättaren skickar text_{1.2} och en faktura till översättningsbyrån
6. Översättningsbyrån skickar text_{1.2} och sin faktura till organisation A.

Översättarna arbetar med en process som i sin enklaste form innebär genomläsning, översättning och bearbetning. Den mer komplexa översättningsprocessen består dessutom av att inhämta bakgrundsinformation, översätta flera gånger, bearbeta flera gånger och kontrollera mot källtexten.²² Att granska och bearbeta är minst lika viktigt som att överföra innehållet. Processen kan ha flera steg och involvera flera översättare och granskare beroende på uppdragets natur. Nedan följer tre exempel på olika översättnings- och textproduktionsprocesser.

I en undersökning av pressmeddelanden beskrivs hur ett finländskt internationellt pappersbolag skriver och översätter sina pressmeddelanden så att de finns på finska, engelska, svenska och tyska.²³ Ett pressmeddelande om bolagets nya kund skrevs på engelska av en finskspråkig marknadsföringschef i Finland. Texten granskades av enheten i USA, varefter den skickades till den andra parten, kunden, för godkännande. När kunden godkänt texten översattes den till finska, svenska och tyska, i de flesta fall av personer som översatte mellan två för dem främmande språk. Dessa texter granskades av enheterna i Finland, Sverige och Tyskland, där granskarna talade språken som sitt modersmål. Innan meddelandena publicerades granskades de än en gång i Finland och föreslagna ändringar diskuterades. Enligt undersökningen deltog tio personer i produktionen av ett enda pressmeddelande.

Ett annat exempel på en påkostad textproduktionsprocess presenteras i en internationell undersökning som berör översättning och bearbetning av enkätformulär för välmåendeundersökningar bland cancerpatienter. Undersökningen visar också hur komplex översättningsprocessen är när samma text ska återges på tiotals språk.²⁴ När det gäller medicinska frågor är kraven på exakthet särskilt stora. Forskningsorganisationen har utvecklat ett flödesschema eller en

översättningsalgoritm som beskriver översättningsprocessen. Processen utgår från ett engelskt original och för att garantera översättningarnas kvalitet används tillbakaöversättning. Den första översättningen översätts tillbaka till engelska, och därefter utvärderas och testas frågorna i översättningen i ett flertal omgångar av flera personer innan den slutliga versionen förs in i forskningsorganisationens databas. Detta är ett exempel på hur en kvalitetssäkringsprocess kan se ut när det satsas resurser på revideringar och granskningar. Naturligtvis är detta en speciell textproduktionssituation, eftersom texterna inte bara översätts utan också lokaliseras, dvs. anpassas till vitt skilda kulturella omgivningar.

I Finland satsas det mycket på lagöversättning. Processen såg i början av 2000-talet i korthet ut så här:²⁵ Den finska källtexten bereddes vid ett ministerium och sändes därefter till Statsrådets translatorsbyrå för översättning och granskning av översättningen. Under processen kunde källtexten förändras på någon punkt. Vid justitieministeriet gjordes en laggranskning av både den finska och den svenska texten. Därefter gick texterna till riksdagen. Utskottsbetänkanden bereddes på finska och översattes till svenska av riksdagens svenska byrå, varefter översättningarna granskades på byrån. Dessutom gjordes justeringar av den finska lagversionen i behandlingen i riksdagen. Därefter finjusterades texten vid riksdagens svenska byrå, varefter den svenska och finska lagtexten var identiska och fullvärdiga och klara för föredragning inför republikens president som stadfäste lagen. I översättningsprocessen medverkade minst tre olika institutioner. Lagtexterna genomgick, och genomgår fortfarande, en omsorgsfull produktions- och bearbetningsprocess. Detsamma verkar dock inte gälla för alla myndighetstexter.

6.3.3 Återanvändning av text – exemplet Folkpensionsanstalten

Lagtexterna fungerar som utgångspunkt för många andra texter, bl.a. anvisningar och information till medborgarna om praktiska saker som avfallshantering, fordonsskatt, språkliga rättigheter, tjänsteställsättningar, barnbidrag och andra sociala förmåner m.m. Därför kan man ofta i andra myndighetstexter hitta begrepp eller längre formuleringar som är nästan identiska med lagtexten eller direkta hänvisningar till ett lagrum. Denna återanvändning av text²⁶ är mycket vanlig i myndigheternas textproduktion, och beror inte enbart på

användningen av översättningsminne utan på att lagtexten är en stark norm för översättarna.²⁷ Den översatta lagtexten tjänar som förebild för andra översättningar, vilka i sin tur läses av de svenskspråkiga finländarna och kan bli språkliga förebilder för dem.²⁸

Alla texter skrivs inte på en helt tom dokumentbotten, och varje översatt text översätts inte heller i sin helhet varje gång. Vid flera institutioner innehåller pressmeddelanden, beslut, föreskrifter m.m. textbitar som upprepas gång på gång, år efter år. Ofta används mallar av olika slag som bearbetas för det aktuella ändamålet, eller så tar man en tidigare publicerad text och bearbetar den. Översättare kan påskynda sitt arbete med källtexter som innehåller upprepningar eller delar av tidigare texter genom att använda översättningsminnen. De som inte har ett översättningsminne har kanske kvar en tidigare text, och kan fortsätta arbeta med den tidigare texten tills den motsvarar den nya texten. I vissa fall kanske endast enstaka meningar skickas till översättaren, och då kan det vara svårt att veta hur den omgivande texten ser ut och göra en bra översättning.

Ett exempel på återanvändning av lagtext är hur Folkpensionsanstalten (FPA) i sin förmånsanvisning för internt bruk och i sina informationstexter från olika år anger vem som får höjt barnbidrag. I exemplet anges först hur lagen formulerade det och sedan hur FPA har uttryckt det.²⁹ Informationen berör *ensamförsörjare*. Ordet används i alla texter och det är en direkt översättning av det finska begreppet *yksinhuoltaja*³⁰.

För en ensamförsörjares barn betalas barnbidraget höjt med 36,60 euro per kalendermånad. (Barnbidragslag 7§)

Fr.o.m. 1.1.2004 betalas barnbidraget för barn till ensamförsörjare förhöjt med 36,60 (på Åland 37) euro per kalendermånad. (FPA 2004a: Förmånsanvisning Barnbidrag)

Till ensamförsörjare betalas barnbidraget höjt med 36,60 euro/mån. för varje barn. (FPA 2004b: Förmåner till barnfamiljer 2004)

Om du är ensamförsörjare kan du få barnbidraget höjt med 36,60 euro i månaden för varje barn. (FPA 2006: Förmåner till barnfamiljer 2006)

Ensamförsörjare som inte är gifta eller sambor får ett tillägg på 48,55 e/mån. (FPA 2012: Barnbidrag. Webbinformation)

I exemplet är verben passiva till en början: i lagen och alla broschyrtexter till och med år 2004 används formen *betalas*. Därefter är FPA:s broschyrer inte längre översättningar; i stället skrivs de parallellt med de finska texterna. Då frikopplas texterna från lagspråket, men innebörden kvarstår. År 2006 skriver FPA *kan du få barnbidraget höjt*, och i webbinformationen år 2012 skrivs *får ett tillägg*.

De interna förmånsanvisningarna innehåller fler detaljer som att ensamföräldrar på Åland får lite mer. Beloppet anges exakt i alla texter eftersom det är relevant information i sammanhanget. Det i vardagsspråket mer ovanliga *kalendermånad* som används i lagen byts ut till det vardagligare *månad* i broschyren. De viktiga beloppen och tidpunkterna bildar textkedjor från lagen till broschyren.

FPA är en viktig institution i det finländska samhället och satsar mer än många andra på informationsverksamheten. Samtidigt är informationsavdelningen mycket mindre än vad den är på motsvarande myndighet i Sverige, Försäkringskassan. På FPA:s informationsavdelning arbetar sedan början av 2000-talet svenskspråkiga informatörer, som skriver allt mer direkt på svenska. De är dock färre till antalet än de finskspråkiga informatörerna, och kan inte rimligtvis skriva alla de texter som de finskspråkiga informatörerna skriver. FPA har därför fortfarande en stor översättningsenhet som översätter i första hand mellan svenska och finska, men även mellan andra europeiska språk. Den ger också experthjälp till informatörerna. I och med att informationsverksamheten pågår parallellt med finska texter som i första hand skrivs direkt, vissa svenska texter som skrivs direkt och finska texter som översätts till svenska har arbetsbördan inte minskat, snarare tvärtom. Informationen går kanske bättre fram i och med att de som skriver texterna numera vågar frångå originalet lite mer och kan fundera på ”hur ska jag uttrycka detta på svenska på ett naturligt sätt?”. Bland annat har FPA börjat dua sina läsare, något som tidigare var otänkbart. Dessutom skrivs separata texter för tryckta broschyrer och för webben, och webbinformationen ses i dag som den viktigaste informationskanalen.³¹ Folkpensionsanstalten har alltså i hög grad förändrat sin textproduktion.

6.3.4 Vem ser till helheten?

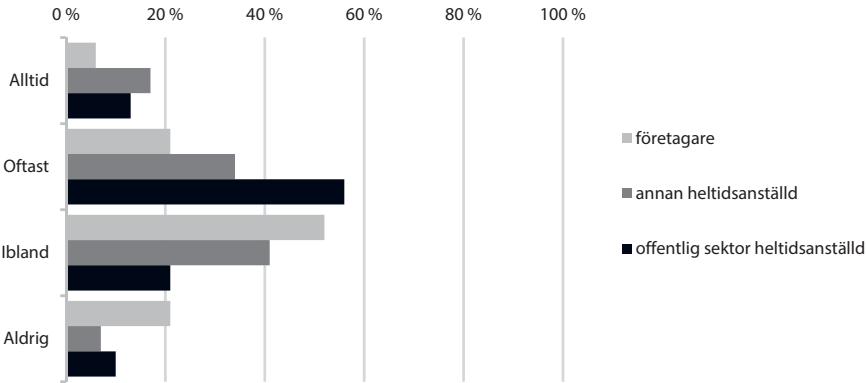
Hur väl en text förmedlar ett budskap bedöms utifrån slutprodukten som når den tänkta läsaren. Alla översättare ser inte slutpro-

dukten, dvs. den översatta texten publicerad och i användning. Det händer också att en lång text av brådskanande natur delas upp mellan flera översättare. Med andra ord kan det hända saker på vägen från det att en text lämnar översättarens dator till att den trycks, läggs ut på internet eller motsvarande. Det kan hända att någon informatör eller it-stödperson som inte behärskar svenska så bra formulerar en rubrik som inte är helt korrekt, textbitar kan klippas och klistras på ett olämpligt sätt eller så stryks någon mening som borde ha fått stå kvar. När texter kritiserats glömmar man bort att textproduktionen är en lång kedja från idéer och planering av innehåll via skribenter och översättare till dem som tekniskt är ansvariga för att texten publiceras. I Finland är det endast i få fall som alla personer längs med hela kedjan behärskar svenska.

I intervjuer med översättare berättar de om fall då någon bett dem översätta endast ett enskilt ord, och det har blivit fel på grund av att de missförstått kontexten. Det händer också att någon i brådskan väljer att använda maskinöversättningsprogram på internet i stället för att skicka texten till översättning eller be någon svenskspråkig formulera en text. Olika kreativa lösningar går att hitta på många webbsidor, tillfälliga anslag i kommunerna och vägskyltar, där någon i all hast plockat ord från en ordbok, ordlista eller motsvarande utan att tänka på i vilken situation ordet eller uttrycket ska användas.

Översättaren vet inte alltid om att det har gjorts ändringar, och alltid får eller måste översättaren inte granska den tryckfärdiga eller publiceringsklara produkten. I enkäten år 2012 tillfrågades översättarna om de får se slutprodukten (figur 6.3). Bland enkätsvaren kan

Figur 6.3. Hur ofta ser översättaren slutprodukten?

urskiljas tydliga skillnader beroende på översättarnas anställningsform. De som oftast svarar att de aldrig eller bara ibland ser slutprodukten är företagarna. De har ingen fast anknytning till någon organisation, de utför bara sitt uppdrag och får ingen möjlighet att kontrollera hur texten blev som helhet. De som däremot oftast eller alltid får se slutprodukten är de som är anställda inom den offentliga sektorn. De andra heltidsanställda får också rätt ofta se slutprodukten.

Genom att kontrollera slutprodukten kan översättaren se till att texten fungerar i det sammanhang där den ska ingå. Om det har gjorts felaktiga ändringar i texten kan översättaren rätta till dem. Om det däremot är frågan om relevanta förbättringar kan översättaren lära sig mera om hur uppdragsgivaren vill uttrycka sig på svenska. Det är också en del av kvalitetssäkringen och fortbildningen.

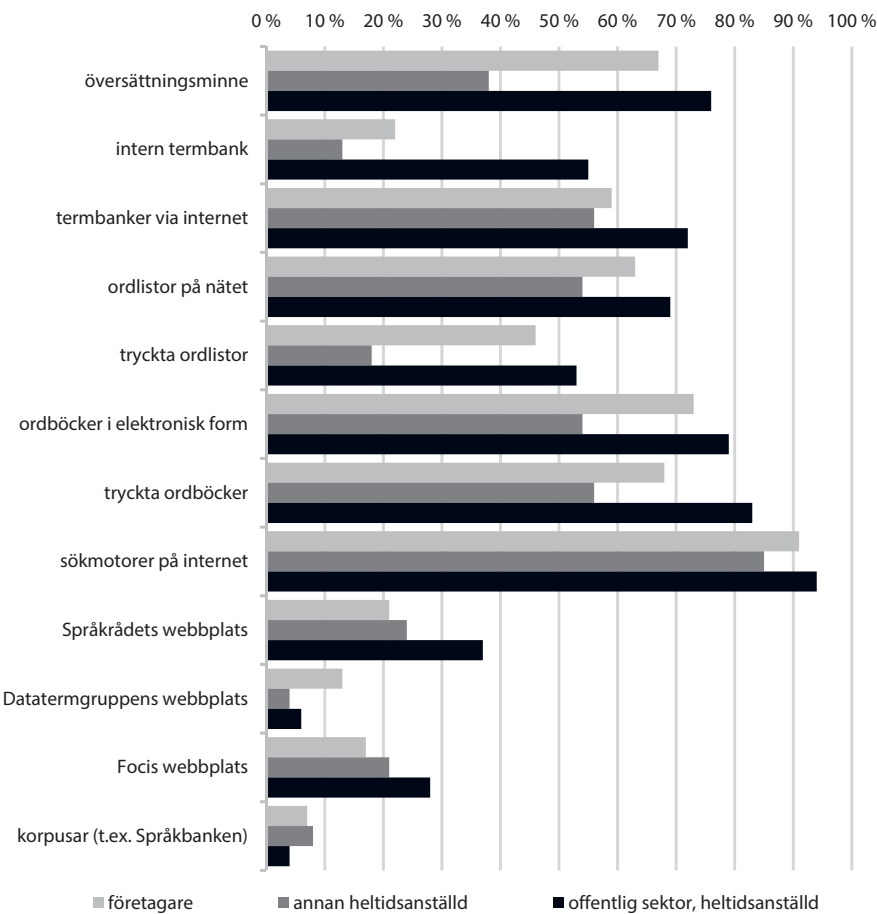
Ett område som är speciellt problematiskt ur kvalitetssynpunkt är olika automatiska brev som skickas ut av både privata och offentliga aktörer. Många myndighetsbeslut ”skrivs” genom att en handläggare ger en rad olika datakommandon som skickas iväg för postning. Datakommandona motsvarar fraser i en frasbank, och dessa fraser kopplas ihop. Det ger ett stelt och klumpigt intryck när ett brev består av lösryckta färdiga meningar som kanske dessutom växlar mellan du- och ni-tilltal. Då är det inte översättarens, eller ens handläggarens, fel att brevet fungerar dåligt, eftersom de inte har haft möjlighet att redigera slutprodukten som skickas ut till kunden. Det här är ett problem inte bara för svenskan i Finland, utan också för finskan i Finland.³² Att på detta sätt rationalisera skrivarbetet leder till ett dåligt slutresultat eftersom läsaren antagligen måste kontakta avsändaren för att be om preciseringar och förtydliganden.³³

Översättning till svenska i Finland kräver med andra ord resurser, inte enbart i form av pengar utan också i form av människor som översätter och bearbetar texter för den kommunikationskanal där texterna ska användas. Det behövs språkutbildade människor som följer med sin tid, ges möjlighet till fortbildning och som har tid att satsa på sitt arbete. Det krävs också genomtänkta processer och flera granskningsmoment för att översättningarna ska nå hög innehållslig och språklig kvalitet. Med andra ord behöver också andra i organisationen än översättaren eller översättarna ha en uppfattning om hur översättningsprocessen går till, till vilka språk man översätter, vad som ska översättas m.m.

6.4 Hjälpmedel och terminologi

6.4.1 Användningen av hjälpmedel

Varje översättare behöver hjälpmedel av olika slag. I enkäten efterfrågades vilken typ av hjälpmedel översättarna använder. Vissa hjälpmedel använder alla översättare mycket, medan andra hjälpmedel används litet. Dessutom finns det skillnader mellan översättare som arbetar i olika organisationer och vilka hjälpmedel de använder. I figur 6.4 presenteras de hjälpmedel som används ofta (svarsalternativen *varje dag* och *varje vecka*).

Figur 6.4. Hjälpmedel som enligt Översättarenkäten används ofta.

De som är anställda av den offentliga sektorn använder hjälpmedel i högre utsträckning än de andra. De använder översättningsminnen, tryckta eller elektroniska ordböcker och ordlistor. De har tillgång till termbanker både externt och internt och använder dem, och de använder både Språkinstitutets (Focis) och Språkrådets webbplats flitigast.³⁴ I intervjuerna med de översättare som är anställda inom den offentliga sektorn säger alla att de får alla de hjälpmedel som de behöver och vill ha.

I enkäten ställdes också frågan om vilka hjälpmedel som används sällan eller aldrig. De hjälpmedel som de anställda inom den offentliga sektorn nämner att de aldrig använder är textkorpora, interna termbanker och översättningsminnen. Med andra ord finns det inom den offentliga förvaltningen både översättare som har ett översättningsminne och en intern termbank, och de som inte har det. I fritextsvaren om översättningsminnen vittnade svaren om att det är en generationsväxling på gång: någon visste inte vad ett översättningsminne är, några sade att det är på kommande och andra vägrar arbeta utan det. I intervjuerna med verksamma översättare blev det också klart att det för en ensam översättare känns onödigt att ha ett översättningsminne och framför allt arbetsdrygt att ta det i bruk. Att spara gamla filer och jobba med dem tjänar samma syfte.

De som är företagare använder också översättningsminnen och såväl tryckta som elektroniska ordböcker. De söker sig också till ordlistor och termbanker på nätet, men har inte tillgång till interna termbanker. De använder i lägre grad Språkinstitutets och Språkrådets webbplatser, men något mer Datatermgruppens webbplats än de som är anställda inom den offentliga sektorn.³⁵ Företagarna använder aldrig interna termbanker. De har inte byggt upp någon egen, och de får tydligen inte tillgång till termbanker av sina uppdragsgivare. De som använder översättningsminne, och det är många, kan få termer genom minnet. Inte heller företagarna använder korpusar.

De som är på annat sätt heltidsanställda och arbetar med översättning använder minst hjälpmedel. De har inte översättningsminnen, de har inte tillgång till interna termbanker och de använder inte tryckta ordlistor, däremot tryckta ordböcker. De använder i stället flitigt olika nätresurser: ordböcker, ordlistor, sökmotorer, språkvårdens webbplatser, termbanker m.m. Men dessutom uppger många heltidsanställda att de inte använder Språkrådets, Språkinstitutets eller Datatermgruppens webbplatser, och inte heller korpusar. De

är sämre rustade och kanske mindre informerade om hjälpmedlen?

I enkäten ställdes inga frågor om i hur stor utsträckning översättarna använder andra nätverk och e-postlistor. I fritextsvaren och kommentarerna, och i intervjuerna med verksamma översättare, nämns ändå dessa inofficiella nätverk. Det går att ringa en kollega vid någon annan institution eller att skicka en fråga på en e-postlista för översättare. Detta är också viktiga hjälpmedel.³⁶

Översättningsminnen och tryckta böcker är dyra hjälpmedel. Böckerna har dessutom en tendens att åldras, vilket kan vara en förklaring till att de flesta föredrar nätresurser. En viktigare förklaring är ändå att de flesta resurser på nätet är gratis, de går snabbt och lätt att nå och de är användarvänliga. Därför är det förvånande att Språkrådets, Språkinstitutets och Datatermgruppens webbplatser besöks så sällan. Webbplatserna omfattar förutom frågor och svar på aktuella frågor även information om nya ord och begrepp liksom råd och rekommendationer om hur nya företeelser ska benämnas och hanteras. Eventuellt kan webbplatserna vara svåra att använda och svåra att navigera på, men de är gratis och uppdaterade.

Eftersom inställningen till hjälpmedel i stort sett är positiv, är det märkligt att korpusar som Språkbanken används i så liten utsträckning.³⁷ Mot Språkbankens texter som skrivits av professionella skribenter, t.ex. svenska journalister, kan man kontrollera användningen av ord, uttryck och begrepp och se hur brukliga de är i olika sammanhang. Vid översättning kan det uppstå osäkerhet bland annat om prepositionsanvändningen. I Språkbanken får man mer tillförlitliga resultat än på Google. Men detta hjälpmedel används alltså i väldigt låg grad av översättare till svenska i Finland.

Bara en respondent i enkäten säger sig använda ett maskinöversättningsprogram. Bland dem som svarat är inställningen till maskinöversättning inte särskilt positiv, 3–6 procent av respondenterna verkar ha en mer positiv inställning, medan de övriga har en starkt negativ inställning. Bland professionella översättare har maskinöversättning med andra ord inte slagit igenom år 2012. Översättningsprogrammen är helt enkelt inte tillräckligt utvecklade och pålitliga.

6.4.2 Termer och namn

En vetenskapsgren som gränsar till översättningsvetenskapen är terminologiläran. I Finland är det Terminologicentralen TSK som

arbetar för och samlar termer. Terminologicentralen är ingen statlig institution, utan en ideell förening. Bland medlemmarna hittas dock statliga och kommunala institutioner. Statsrådets kansli har sitt eget terminologiarbete som berör statsförvaltningens termer. Terminologicentralen publicerar ordlistor och upprätthåller termbanken TEPA och andra webbaserade tjänster, medan Statsrådets kansli uppdaterar termbanken Valter.

Varje organisation, antingen den verkar inom den privata eller offentliga sektorn, har sitt eget sätt att kommunicera och uttrycka sig. De som använder översättningsminnen lagrar "sitt språk" i minnet, andra använder tidigare texter som modell eller underlag för en ny text, och åter andra kan ha en förteckning över vilka ord man företrar i olika situationer.³⁸ Det är viktigt att texterna både internt och externt är enhetliga. Många organisationer har så kallade grafiska profiler, med klart definierade typsnitt för olika delar av en text och mallar för officiella brev. Som en naturlig följd av detta borde också fastslås vilka språk som används och vilket ord och vilken term som rekommenderas i olika sammanhang.

Språket uppvisar en mångfald som i sig är en rikedom, men för enhetlig och mer effektiv kommunikation behöver något slags riktlinjer dras upp. Översättare har ofta någon terminologisk utbildning eller har genom sitt arbete fått en uppfattning om vad termarbete är. Därför är det naturligt att anlita översättare för att reda ut lämpliga ordval eller bygga upp en termbank.

I enkäten ställdes en öppen fråga om termarbete. Merparten av dem som svarat på frågan arbetar med termfrågor. De översättare som är mest aktiva på termfronten upprätthåller ensamma eller tillsammans med kollegerna termbanker med hjälp av olika program för ändamålet. Många svarar att de utreder termer och begrepp, och att detta "är något som är ständigt närvarande i arbetet"³⁹. En del har listor för eget behov, andra är mindre systematiska. Men knappt en fjärdedel av respondenterna uppger att de inte alls arbetar med termfrågor. De som motiverar sitt svar säger att de inte har tid med termarbete. De offentligt tillgängliga stora termbankerna och aktuella ordböcker är viktiga för dem som inte har tid eller möjlighet att bygga upp en egen termbank.

Termfrågor är viktiga för att det inte ska förekomma alltför många olika alternativ för samma innehåll. Korrekta och enhetliga termval bidrar till exakthet i kommunikationen. En parallell till

terminologifrågor är namnfrågor. I Finland används ortnamn på både finska och svenska och gatunamn på bägge språken i tvåspråkiga kommuner. En översättare kan alltså inte själv skapa nya namn, utan också här gäller det att leta rätt på den korrekta svenska motsvarigheten. Ortnamnen förtecknas i webbpublikationen *Svenska ortnamn i Finland*, och gatunamnen går att hitta genom postens och kommunernas register. Det finska gatunamnet *Mikonkatu* i Helsingfors har alltså en svensk motsvarighet, och det är inte Mikkosgatan utan *Mikaelsgatan*.

Ifall man inte känner till ett namn, ett ord eller ett begrepp på ett annat språk måste man använda pålitliga källor för att hitta rätt. Det här har översättare kunskap om dels genom sin utbildning, dels genom sitt praktiska arbete. En översättare kan anlitas för att utreda dylika problem, men behöver tid för att i samband med ett översättningsuppdrag ägna sig åt termarbete.

6.5 Översättning inom den privata sektorn

Översättning till svenska i Finland är som nämnts i hög grad en lagstadgad aktivitet som bekostas med offentliga medel. Men översättning kan drivas också av andra intressen, i de flesta fall kommersiella. Ett företag vill erbjuda service och texter på svenska för att locka svenskspråkiga kunder. På en så gott som enspråkigt svensk ort eller en ort med stark tvåspråkighet är detta självklart, men också på orter med färre svenskspråkiga ger information och reklam på svenska ett mervärde för kunden. Internet gör det möjligt att locka kunder oberoende av bostadsort. I detta avsnitt behandlas kort översättning utanför ”det allmänna”.

En bransch där översättning pågått under hundratals år är förlagsbranschen. I dagens Finland översätts det med europeiska mått mätt väldigt mycket, och framför allt från engelska. Enligt statistik över översättningar var en tredjedel av de utgivna boktitlarna i Finland under perioden 1990–2005 översättningar, och av dessa utgjorde skönlitteratur (fiktion och poesi) ungefär hälften.⁴⁰ Två tredjedelar av alla översatta skönlitterära verk i Finland hade engelska som källspråk. Den här statistiken kan antas gälla översättning i första hand till finska. En annan rapport visar att i Sverige är andelen översättningar från engelska lägre bland de bäst säljande titlarna, och att en stor andel av bästsäljarna i Sverige är skrivna på svenska.⁴¹

Under november och december 2012 samt i april 2013 skickades en förfrågan till några större företag i Finland som har svenskspråkiga webbsidor. Syftet var att kartlägga hur dessa företag inom den privata sektorn sköter sin information på svenska och hur texterna blir till.

Tabell 6.2 ger en skiss av läget inom den privata sektorn åren 2012–2013. De som ger mycket information på svenska i och om sin verksamhet har anställda översättare, och de som har mindre mängd information på svenska anlitar huvudsakligen översättningsbyråer. Också de som har anställda översättare behöver ibland anlita byråer, dvs. vid arbetstoppar och under semestrar. Det är få som skriver direkt på svenska. De flesta företag arbetar istället med en finsk källtext som ska återges på svenska och engelska, eller i merparten av fallen med en finsk källtext som ska återges enbart på engelska.

Det finns med andra ord ingen garanti för tillgång på svensk service eller information inom den privata sektorn. Internationella före-

Företag	Har egna översättare	Anlitar externa översättare	Skriver direkt på svenska
Nordea (bank)	Ja, nordisk avdelning med 4 översättare till svenska i Finland	Sporadiskt	Nej
OP-Pohjola (bank och försäkringsbolag)	Ja, 6 översättare	Sporadiskt	Mycket lite
Aktia (bank)*	Ja	Nej	Ja
If (försäkringsbolag)	Nej, i princip inte	Ja	Nej
Diacor (läkartjänster)	Nej	Ja	Nej
Elisa (telefoni och internet)	Nej, men en del översätts i huset	Ja	Nej
Helsingfors energi (energibolag)	Nej	Ja	Nej
Stockmann (varuhuskedja)	Nej, men de svenska informatörerna översätter och språkgranskar. Lindex som tillhör koncernen har en översättare.	Ja	Mycket lite
Kesko (detaljhandel)	Ja, en person	Ja	Nej
Varuboden Osla (detaljhandel)*	Ja, deltid	Nej	Ja

Tabell 6.2. Översättning vid några aktörer inom den privata sektorn. (Gäller vintern 2012, för företag markerade med * april 2013.)

tag kan ha engelska som källspråk, och översätter hellre till finska än svenska. En mängd finskägda företag har valt att enbart använda finska och eventuellt engelska i sin webbinformation. Sådana är en del mobiltelefonoperatörer och flera detaljhandelsaffärer.⁴²

Företag med rötter i Sverige kan trots detta välja att endast sälja och informera på finska i Finland. Sådana företag var år 2012 till exempel Ikea, Ellos, Kappahl och Vattenfall. Andra företag etablerar sig direkt på två språk, till exempel Clas Ohlson, eller kan ha en finlandssvensk webbplats så som H&M. Finlandssvenska konsumenter har möjlighet att rösta med fötterna, eller åtminstone diskutera språkvalen i offentligheten. Till exempel Ikeas språkval diskuterades i nyheter och webbdiskussioner i augusti 2012.⁴³ I en del av kommentarerna uppfattades Ikeas val som ett ställningstagande mot svenskan i och med att det varken är tekniskt omöjligt eller ett ekonomiskt hinder att ha svenska webbsidor; det handlar snarare om vilja.⁴⁴ Med goda exempel som Clas Ohlson och H&M är det svårt att förstå varför ett svenskt företag väljer att göra på ett annat sätt. Ingen forskning visar att ett företag med en svensk identitet eller profil skulle klara sig sämre i Finland.⁴⁵

Företagets interna principer bestämmer hur mycket ett företag väljer att översätta, vanligen från finska till svenska. Principerna bygger å sin sida på företagets historia och traditioner. Ett företag som t.ex. alltid har profilerat sig som tvåspråkigt är varuhuset Stockmann.⁴⁶ Tvåspråkighet och betjäning på svenska ses som en fördel. En finlandssvensk konsument lär sig snabbt var och med vem det går att tala svenska, och var det inte går att göra det.

6.6 Med sikte på bättre översättningar

Frågan om vad som kunde göras för att förbättra de översatta texterna i Finland går att besvara på många sätt. Då det uppstår problem kan de bero på tidsbrist, och då behöver uppdragsgivarna avsätta mera tid för översättningen. Problemen kan också bero på brister i rutinerna för textproduktionen, t.ex. att uppdragsgivaren inte utvecklar sina rutiner eller har en obefintlig responskultur som gör att översättaren inte utvecklar sin yrkeskunskap. Bristande rutiner i textproduktionen kan också leda till att personer med bristfälliga kunskaper gör ändringar i texterna som översättaren aldrig får se på nytt. Ett första steg mot bättre översättningar är att varje uppdrags-

givare blir medveten om vilka krävande processer både textproduktion och översättning är.

Översättare är språkexperter, men de kan inte utan träning börja skriva texter inom ett visst fackområde. De kunde däremot ges fortbildning i att skriva informerande och instruerande texter samt få kunskaper om organisationens kärnverksamhet. Därefter kunde de ges friare händer när det gäller att forma och formulera brev, broschyrer, webbsidor m.m. som går ut till kunder och klienter. De kunde börja skriva samma innehåll på svenska, snarare än översätta. En kombination av översättare och informatör verkar vara en förnuftig lösning, och flera översättare arbetar också med informatörsuppgifter. Inom författningsöversättning, dvs. översättning av texter som kräver juridisk exakthet, är fria översättningar inte möjliga, men i andra sammanhang skulle en viss frihet kunna ge bättre texter.

Det värsta som kan hända de svenska texterna i Finland är att de allt mer fjärmars från svenskan i Sverige. Om texterna börjar likna något annat än svenska texter förändras också läsarnas språk och språkkänsla. Följden blir att svenska texter i Finland skrivs på något slags "svinska" och att kunskaper i finska krävs för att förstå en sådan text. Den här hotbilden var inte aktuell år 2016, men för att den ska förbli en orealistisk dystopi behövs fortsatta satsningar på utbildning, fortbildning, språkvård och utveckling av olika slags stöd till översättare och informatörer som producerar svenska texter i Finland. Framför allt behövs respekt för språket som kommunikationsmedel, för språkbrukarna och givetvis för de ansvariga språkexperterna – översättarna.

NOTER

1. Salmi 2010.
2. Grünbaum 2011 s. 89.
3. Lassus 2012. Ett antal personer i författarens Facebook-nätverk kommenterade en Facebook-status om vilket språk de väljer då de ska ta del av information från det allmänna.
4. Se Lassus kapitel 5 i denna volym.
5. Kommunerna indelas språkligt i enspråkigt finska, enspråkigt svenska, tvåspråkiga med finsk majoritet eller tvåspråkiga med svensk majoritet (Språklagen § 5).
6. I Lassus 2010 beskrivs hur den svenskspråkiga informatören vid Folkpensionsanstalten (FPA) arbetade med svenska broschyrtexter, och i Koskela 2007 hur skattemyndigheterna i Finland producerade webbinformation.
7. I denna volym dyker frågor om översättning upp t.ex. i kapitel 4 om lag-språk (Palmgren), i kapitel 3 om språkgranskning av läromedel (Äikäs) och i kapitel 7 om språkexpertuppdrag i företagsvärlden (Skogberg). Språkkontakt mellan svenska och finska, och påverkan mellan språken, behandlas alltså i flera sammanhang.
8. Av respondenterna var 20 procent män och 80 procent kvinnor. Av respondenterna hade 69 procent svenska som modersmål och 14 procent uppgav att både finska och svenska är deras modersmål. 81 procent hade gått i svensk skola. Se vidare Lassus 2014.
9. Översättarutbildning har länge getts i Finland på universitetsnivå. De första utbildningarna grundades i Åbo, Tammerfors, Nyslott och Kouvola i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. År 2012 fanns det magisterprogram eller magisterstudier i översättning till svenska som modersmål bland annat vid Vasa universitet och Helsingfors universitet, medan andra universitet också gav kurser i översättning inom ämnet svenska (t.ex. Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan).
10. Målspråk kallas det språk man översätter till, källspråk det språk man översätter från.
11. Wivolin & Vuorinen 2012. Bland översättare med olika språkpar som var verksamma i Finland besvarade 616 stycken enkäten. Av dem var 60 procent företagare och 90 procent arbetade hemifrån. Endast 18 procent var anställda, och de flesta av dem var heltidsanställda inom den offentliga förvaltningen.
12. Traditionellt rekommenderas att översättning alltid görs till modersmålet. Men det förekommer att översättare har finska som skolspråk eller finska som modersmål. Det är en utmanande situation som kräver balanserad tvåspråkighet.
13. En översättare tar ofta betalt per sida. En s.k. översättarsida motsvarar vanligen 1560 nedslag (inklusive mellanslag).
14. I ett översättningsminne lagras tidigare översättningar så att meningar och termer paras ihop mellan två språkversioner. När ett nytt översättningsprojekt påbörjas kan gamla, tidigare översatta, meningar och uttryck utnyttjas i översättningen. Man behöver alltså inte börja om från noll varje gång.
15. Språklagen 2003/423 § 32.

16. Se Lassus, kapitel 5 i denna volym.
17. En sådan kalender upprätthåller t.ex. Statistikcentralen som ställer samman Finlands officiella statistik. Av Statistikcentralens statistikkalendarium framgår vilken statistik som publiceras vid vilken tidpunkt, och kalendariet publiceras på både finska och svenska. Statistikcentralen 2012, Statistikkalendarium 2013.
18. På Åland används i första hand svenska.
19. Gustafsson & Nuolijärvi 2011 s. 167–168.
20. För en genomgång av myndighetsspråket i Finland, se Lassus i kapitel 5 i denna volym.
21. Detta baserar sig på författarens egen erfarenhet, se också Reuter 2003.
22. Sorvali 1992; Kivilehto 2008; Forsskåhl 2013.
23. Hirvonen 2007.
24. Undersökningen av Koller et al. 2007 berör *The European Organisation for Research and Treatment of Cancer* (EORTC) och författarna representerar ett flertal medicinska institutioner men inga språkvetenskapliga institutioner. Enkätformuläret hade översatts till 60 språk.
25. Nordman 2009 s. 45. Se också Palmgrens redogörelse i kapitel 4 i denna volym.
26. Kallas också ibland intertextualitet.
27. Se t.ex. Söderlundh (2012 s. 60–61) för en beskrivning av en sverigesvensk textproduktionsprocess.
28. Petrell 2013.
29. Lagen, den interna förmånsanvisningen och broschyrerna fram till år 2006 är publicerade och hämtade senast år 2006, medan det sista exemplet är hämtat från FPA:s webbplats år 2012.
30. *Finlandssvensk ordbok* rekommenderar uttryck som *ensamstående förälder* eller *ensamförälder* i enlighet med språkbudet i Sverige (af Hällström-Reijonen & Reuter 2008).
31. Lassus 2010 redogör närmare för textproduktionsprocesserna vid FPA och Försäkringskassan fram till år 2010. För utvecklingen efter det, se t.ex. Tolvanen 2011 och 2013.
32. Tiililä 2007.
33. Jfr Söderlundh 2012 s. 64.
34. Språkinstitutet syftar på Institutet för de inhemska språken som då enkäten utfördes hette Forskningscentralen för de inhemska språken, dvs. Focis. Språkrådet är avdelningen för språkvård inom Institutet för språk och folkminnen i Sverige.
35. Datatermgruppen administreras av Terminologicentrum TNC. Hur finlandssvenska journalister utnyttjar motsvarande hjälpmedel beskrivs av Gustafsson i kapitel 7 i volym II:1.
36. Se Lassus 2015 för en analys av en e-postlista för översättare.
37. Språkbanken administreras av Göteborgs universitet och omfattar en stor samling autentiska texter med allt från bloggar och romaner till tidningstexter och facktexter.
38. Se Skogberg, kapitel 7 i denna volym.
39. Citat ur fritextsvar i Översättarenkäten.
40. Mercator Institute for Media, Languages and Culture 2010.
41. Kovač & Wischenbart 2009.

42. Om språkval i näringslivet, se även Barner-Rasmussen & Lönnholm i kapitel 8 och Barner-Rasmussen i kapitel 9 i denna volym.
43. yle.fi 2012a, 2012b; Ikea 2013.
44. yle.fi 2012a, 2012b.
45. Språkval i marknadsföringssammanhang behandlas av Holmqvist i kapitel 10 i denna volym.
46. Tandefelt 2013.

LITTERATUR

- Barnbidragslag 796/1992. Tillgänglig: www.finlex.fi.
- Englund, Boel, Per Ledin & Jan Svensson 2003: Sakprosa – vad är det?
I: Boel Englund & Per Ledin (red.), *Teoretiska perspektiv på sakprosa*.
Lund: Studentlitteratur.
- FPA 2004a: *Förmånsanvisning barnbidrag*. Internt material.
- FPA 2004b: *Förmåner till barnfamiljer 2004*. Broschyr.
- FPA 2006: *Förmåner till barnfamiljer 2006*. Broschyr.
- FPA 2012: *Barnbidrag*. <http://www.fpa.fi/in/internet/svenska.nsf/NET/030908130110TK?OpenDocument>. Webbinformation. Hämtad 25.10.2012.
- Forsskåhl, Mona 2013: Skopos vid översättning av tal.
Översättningsprocessen i fokus. I: Ritva Hartama-Heinonen & Pirjo Kukkonen (red.), *Inter. Acta Translatologica Helsingiensia*. Volume 2.
<http://helda.helsinki.fi/handle/10138/42361>.
- Grünbaum, Catharina 2011: Nedslag i finlandssvenskan. Några iakttagelser i anslutning till Linnea Hanells rapport "Det går hårt".
I: Linnea Hanell, *Det går hårt. Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv*. Magma-studie nr 4. Helsingfors. S. 88–101.
- Gustafsson, Anna Maria & Pirkko Nuolijärvi 2011: Multilingual public websites in Finland. I: Gerhard Stickel & Tamás Váradi (eds.), *Language, languages and new technologies. ICT in the service of languages*. Contributions to the annual conference 2010 of EFNIL in Thessaloniki. Duisburg papers on research in language and culture vol. 87. Frankfurt am Main: Peter Lang. S. 161–171.
- Gustafsson, Anna Maria 2017: De finlandssvenska journalisterna och språkvården. I: Marika Tandefelt (red.), *Språk i prosa och press*.
Svenskan i Finland - i dag och i går II:1. SLSS 809. S. 161–176.
- Hirvonen, Anna-Elina 2007: Vieraalle kielelle käännetty lehdistötiedotteet yrityksen viestinnässä. I: Jarmo Harri Jantunen, Minna Kumpulainen & Tuija Luokkakallio (toim.), *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu. Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies 1/2007*.
- af Hällström-Reijonen, Charlotta & Reuter, Mikael 2008: *Finlandssvensk ordbok*. Helsingfors: Schildt.

- Ikea 2013: Facts & figures. Stores Finland. http://www.ikea.com/ms/en_AU/about_ikea/facts_and_figures/ikea_group_stores/finland.html. Hämtad 12.4.2013.
- Kivilehto, Marja 2008: Översättaren som textredigerare. I: Mona Enell-Nilsson & Tiina Männikkö (red.), *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet*. VAKKI-symposium XXVIII. Vasa 8–9.2.2008. Publikationer av forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet nr 35. S. 78–87.
- Koller, Michael et al. 2007: Translation procedures for standardised quality of life questionnaires: The European Organisation for Research and Treatment of Cancer (EORTC) approach. *European Journal of Cancer* 43. S. 1810–1820.
- Koskela, Merja 2007: Verohallintoa monella kielellä – kääntämisen käytänteitä Ruotsin ja Suomen verohallinnon verkkosivuilla. I: Jarmo Harri Jantunen, Minna Kumpulainen & Tuija Luokkakallio (toim.), *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu. Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies 1/2007*.
- Kovač, Miha & Rüdiger Wischenbart 2009: *Diversity report 2009*. http://www.wischenbart.com/upload/Diversity_Report_2009.pdf. Kontrollerad 25.11.2012.
- Lassus, Jannika 2010: *Betydelser i barnfamiljsbroschyrer. Systemisk-funktionell analys av den tänkta läsaren och institutionen*. Helsingfors universitet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6050-2>.
- Lassus, Jannika 2014: Från menyer till författningar. Svensköversättarens vardag i Finland. I: Jan Lindström et al. (red.), *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning, Helsingfors 15–17.5.2013*. Helsingfors universitet. S. 224–232.
- Lassus, Jannika 2015: E-postlistan som verktyg för översättare. I: Mona Forsskåhl et al. (red.), *Svenskan i Finland 15. Studieprogrammet i nordiska språk*, Tammerfors universitet. S. 194–218. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9937-1>.
- Mercator Institute for Media, Languages and Culture 2010: *Publishing translations in Europe. Literature across frontiers*. Aberystwyth University, Wales. http://portal.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_2A666434EBFEEA69AC8A192771899680D8F51E00/filename/Translation+trends+1990_2005_Dec+2010.pdf. Kontrollerad 26.11.2012.
- Nordman, Lieselott 2009: *Lagöversättning som process och produkt. Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland*. Nordica Helsingiensia 16. Helsingfors universitet.
- Petrell, Katarina 2013: De svenska lag- och myndighetstexterna i Finland. I: *Från ett språk till ett annat. Om översättning och tolkning*. Språkrådets skrifter 15. Stockholm: Norstedt. S. 159–166.

- Reuter, Mikael 2003: *Översättning och språkriktighet*. Helsingfors: Svensk språktjänst.
- Salmi, Leena 2010: Translations around us – the amount of translated text in everyday life. I: Raila Hekkanen, Esa Penttilä & Nestori Siponkoski (toim.), *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu. Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies* 4. <http://www.sktl.fi/toiminta/seminaarit/mikael-verkkojulkaisu/arkisto-archive/vol-4-2010/>. Kontrollerad 12.7.2013.
- Sorvali, Irma 1992: *Översättare och översättningsprocess*. Institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet.
- Språklag 423/2003. Tillgänglig: www.finlex.fi.
- Statistikcentralen 2012: *Statistikkalendarium 2013, offentliggöranden i tidsordning*. http://www.stat.fi/ajk/julkistamiskalenteri/julkistamiskalenteri_aika2013_sv.html. Hämtad 20.12.2012
- Språkbanken vid Göteborgs universitet: <http://spraakbanken.gu.se/korp>.
- Söderlundh, Hedda 2012: Myndighetens textproduktion – skribenter och texter vid Försäkringskassan. I: Catharina Nyström Höög, Hedda Söderlundh & Marie Sörlin (red.), *Myndigheterna har ordet. Om kommunikation i skrift*. Stockholm: Språkrådet.
- Tandefelt, Marika 2013: *Prima vara! Språk- och stilhistoriska studier i finlandssvenska och svenska varuhusannonser under 1900-talet*. SNF 85. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Tiililä, Ulla 2007: *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tolvanen, Eveliina 2011: Myndighetskommunikation på minoritetens språk. En jämförelse av några finländska och svenska myndighetsbroschyrer. I: Björn Bihl, Peter Andersson & Lena Lötmarker (red.), *Svenskans beskrivning* 32. Karlstads universitet. S. 305–314.
- Tolvanen, Eveliina 2013: Informerande myndighetstexter på webben i ett kontrastivt perspektiv. I: Maria Eronen & Marinella Rodi-Risberg (red.), *Haasteena näkökulma, Perspektivet som utmaning, Point of view as challenge, Perspektivität als Herausforderung*. VAKKI-symposiumi XXXIII 7.–8.2.2013. VAKKI Publications 2. Vaasa. S. 362–373.
- Wivolin, Satu & Laura Vuorinen 2012: Asiatekstinkääntäjien ammatillinen kuva. *Kääntäjä – Översättaren* 2/2012. Finlands tolk- och översättarförbund. S. 4–7.
- yle.fi 2012a: Finlandssvenska för dyrt för Ikea. Publicerad 13.08.2012 - 11:28. Uppdaterad 17.08.2012 - 14:07. <http://svenska.yle.fi/artikel/2012/08/13/finlandssvenska-dyrt-ikea>. Kontrollerad 6.11.2012.
- yle.fi 2012b: Ikea får svensk webbplats i Finland? Publicerad 17.08.2012 - 05:39. Uppdaterad 17.08.2012 - 07:13. <http://svenska.yle.fi/artikel/2012/08/17/ikea-far-svensk-webbplats-i-finland>. Kontrollerad 6.11.2012.

ÖVRIGA KÄLLOR

Anonymiserade intervjuer med översättare

Översättare A, 2012. Intervju 3.12.2012 med Jannika Lassus.

Översättare B, 2012. Intervju 4.12.2012 med Jannika Lassus.

Översättare C, 2012. Intervju 5.12.2012 med Jannika Lassus.

Översättare D, 2012. Intervju 11.12.2012 med Jannika Lassus.

Lassus, Jannika 2012. Facebook (profilsida: Jannika Lassus). Facebook-tråd startad 6.11.2012 med efterföljande kommentarer. Hämtad 21.11.2012.